

18. Философский словарь / Под ред. М.М.Розенталя. Изд. 3-е. – М.: Политиздат, 1975. – 496 с.
19. Хесле В. Философия и экология / Хесле В. – М., 1994.
20. Хрущак М. Дійте! Робіть! / М. Хрущак // Українська культура. – 2012. – №1.
21. Хрущак М. Мистецтво як діалог / М. Хрущак // Українська культура. – 2012. – №1.
22. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / А. Швейцер. – М.: Прогресс, 1992.
23. Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер. – Новосибирск: Наука, 1993.
24. Юдкін І.М. Неокласицизм М.Рильського: рефлексія історії / І.М. Юдкін // Формування визначників української культури: культурол. студії. – К.: Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2008. – 184 с.
25. Юдкін І.М. "Хутірська філософія" П.Куліша: український екзистенціалізм / Юдкін І.М. // Формування визначників української культури: культурол. студії. – К.: Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2008. – 184 с.
26. Юдкін-Ріпун І. До реконструкції української "філософії життя" / І. Юдкін-Ріпун // Студії мистецтвознавчі. – 2006. – №1 (13). С.7-16.
27. Шевчук В.О. Руденко Микола Данилович / Шевчук В.О., Шевчук Г.В. // Філософія: Словник-довідник: навч. посіб. ; за ред. І.Ф.Надольного, І.І.Пилипенка, В.Г.Чернеця. – 3-є вид., доп., випр. і перероб. – К.: НАККіМ, 2011. – 480 с.

УДК 37.013.73

Людмила Михайлівна Харлаш
завідуюча науково-дослідною лабораторією
Дніпропетровського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

ВІД АНТРОПОЛОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДО СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

Через поняття відкритого суспільства розглянуто проблему створення системи сучасної відкритої освіти та виявлено зміст пріоритетів змін інтерпретацій і сучасного розуміння відкритої освіти, її суспільне значення. Підкреслено актуальність подальших досліджень проблеми відкритості в освіті. Розглянуто приклади практик створення відкритих освітніх систем.

Ключові слова: відкрите суспільство, відкрита освіта, практики відкритої освіти, освітній простір, мережеві спільноти.

The paper through the concept of an open society the problem of creating a system of modern education and open content priorities identified changes interpretations and modern understanding of open education, its social character. Underlined the urgency of further research of openness in education. Examples of practices creating open educational systems.

Keywords: open society, open education, open educational practices, educational space, network community.

Освіта в суспільстві, в якому ми народились та навчались, завжди відповідала за формування загальнокультурних і професійних знань, умінь, навичок, визначала такі інтегральні антропологічні характеристики, як мотивація, система цінностей, життєві стратегії. Сьогодні освіта перестала забезпечувати соціальну та культурну спадкоємність між поколіннями, оскільки форми трансльованого культурного змісту поступаються за своєю привабливістю формам масової культури для покоління, що дорослішає. Зовнішнім проявом цієї кризи є розрив між змістом і результатами масової освіти, з одного боку, та вимогами до освіченої людини з боку професійних співтовариств, економічних і суспільних інститутів, з іншого. Тим самим в сучасній ситуації розрив між діяльністю системи освіти і суспільних очікувань від її результату фіксується вже не як розрив між вимогами та їх реалізацією, а як розрив між напрямком діяльності та її очікуваним результатом. Іншими словами – сформувався розрив між масовими соціальними практиками відкритого громадянського суспільства і соціальним досвідом, що здобувається людиною в освітній системі.

Окрім питань теорії громадянського відкритого суспільства разом з поняттям відкритої освіти продовжують привертати увагу як вітчизняних (Ю.М.Богачков, В.Ю.Биков, О.Є.Висоцька, В.О.Гравіт, В.М.Кухаренко, В.В.Олійник, О.В.Овчарук, П.П. Круть, М.І.Романенко, С.О. Терепищій, В.П.Яковець та ін.), так і зарубіжних (А.А.Попов, С.В. Цветков, А.В.Федоров, К. Лінч, Т. Ійюа, В. Кумар, Н.Луман, М. Маклюен, О.Макґрат, М. Хайм та ін.) вчених. Бетсон, Пагарія і Кумар стверджують про необхідність поширювати інформацію про нові засоби, здатні допомогти у подоланні найважливіших інституційних перешкод на шляху розвитку відкритої освіти (відновлення "соціального" характеру навчання). К. Лінч розвиває погляди, за якими навчання – це передусім участь особи у певній неперервній діяльності,

Мета статті – через мінливість інтерпретацій поняття відкритої освіти розкрити основні тенденції сучасного освітнього процесу та розглянути практики відкритої освіти як трансформації освітніх систем сьогодення.

Розглядаючи тему прогресу людського суспільства, Анрі Бергсон, один із найбільших філософів ХХ століття, ввів в науковий обіг поняття "відкритого" і "закритого" суспільств, які зумовлені двома

типами моралі: статичної і динамічної. Статична мораль (система звичок, стійких стереотипів соціальної інстинктоподібної поведінки, яка авторитарно підтримуються задля збереження соціальної дисципліни та ієрархічно субординованого порядку) зумовлює існування "закритих суспільств". Динамічна мораль (особистісне втілення принципів людської свободи, творчості, любові тощо) зумовлює існування "відкритого суспільства". "Відкрите суспільство" – це не стала структура, а творчий еволюційний процес, співвіднесеність якого до світового цілого втілюється в енергії діяльності конкретних історичних осіб, які у процесі своєї творчої діяльності переживають унікальні відчуття відкритості, любові і співпричетності до космічної творчості і ці свої відчуття здатні передавати масам [1].

Як зазначив К. Поппер, "відкрите суспільство" це суспільство, де громадяни активно і свідомо залучені до соціальної активності і не перекладають відповідальність за своє життя на державу, вождя чи популярного харизматичного політичного лідера. "У відкритому суспільстві індивіди змушені ухвалювати особисті рішення" [2, 196]. За принципом змінюваності навколишнього світу, визначеним К.Поппером, члени суспільства мають своєчасно відстежувати зміни природи, адекватно оцінювати їх та, врешті решт, ухвалювати особисті рішення, які є передумовою динамічного розвитку людської спільноти.

Громадянське суспільство – це, насамперед, "відкрите суспільство", в якому, окрім констатації свободи самоорганізації колективів і груп людей, передбачається також виявлення таких цінностей, як доброзичливість, привітність, дружелюбність. Вказані цінності вкорінені в почуттях людської відкритості, довіря, приязності і мають особистісний рівень вираження.

Сучасна освітня парадигма спрямована на різнобічний особистісний розвиток людини (з урахуванням її індивідуальних здібностей, нахилів і можливостей, загальноосвітніх і професійних освітніх намірів тощо), на формування її готовності до соціалізації в суспільстві. Ще Макс Шелер націлював на постійну готовність людини сприймати будь-яку нову інформацію про предмет своєї зацікавленості ("готовність до здивування"). Філософська антропологія М.Шелера охоплює широке коло питань – від сутності й сутнісної структури людини до напрямів і закономірностей її біологічного, психічного, духовно-культурного та соціального розвитку.

У кінці ХХ століття – на початку ХХІ століття стратегією розвитку вітчизняної освіти були визначені особистісно-зорієнтоване навчання і виховання, а механізмами його здійснення – процеси, пов'язані з суб'єктивним аспектом життєтворчості – самовизначенням, самореалізацією, самоаналізом, самоідентифікацією, саморегуляцією. Це, у свою чергу, сприяло поширенню поняття відкритої освіти, сутність якого дає можливість вдаватися до різних інтерпретацій і навіть конфліктів між ними.

Сама ж відкрита освіта покликана реалізувати права людини на якісну освіту й вільне отримання знань на сучасному етапі розвитку суспільства. На основі цієї парадигми формується система сучасних цілей освіти, які передбачають відповідний розвиток педагогічних систем (передусім, осучаснення змісту освіти, впровадження нових педагогічних технологій, що мають застосовуватися у відкритому навчально-виховному процесі), а також розвиток технологій управління відкритою освітою на всіх її організаційних рівнях [3]. Зокрема, П.П. Круть розглядає феномен відкритої освіти у різних контекстах, пов'язуючи атрибутивні характеристики відкритості з ідеєю і феноменом свободи [4].

Сьогодні з бурним розвитком інформаційних технологій та швидким поглинанням новітнього у сфері освіти, реформуванням та трансформацією освітніх систем відбулися зміни, які вплинули на поширення поняття відкритої освіти та її інтерпретацій. Значні зміни в освітній сфері відбулися на тлі винайдення нових і удосконалення існуючих технологій машинної обробки інформації і телекомунікацій; рух відкритої освіти став можливим завдяки цьому аспекту сьогоденного технічного прогресу і багато у чому ним визначається. На переконання Тору Ійосі і Віджая Кумара, "історія освіти – це історія відкриття освіти". Йдеться про відкриття усіх сторін та елементів освітнього процесу, зняття "завіси незнання" не тільки з того, чого навчає конкретний викладач, а й відкриття для викладачів знання (у реальному часі) про те, як і що навчають колеги у сусідній аудиторії і на іншому континенті, для батьків – чим відрізняються навчальні програми і методи викладання у різних навчальних закладах, для суспільства – якою є об'єктивна якість освіти у різних освітніх установах, для роботодавців – що саме і як робив та чого справді навчився випускник навчального закладу – кандидат на певну вакансію – протягом років навчання [5, 8].

Президент України В.Янукович у Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради у 2012 році зауважив, що поняття "відкрита освіта" охоплює різні види освітньої діяльності, в яких знання, ідеї і значущі складові методики та організації освітнього процесу вільно поширюються і використовуються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Відкрита освіта, незважаючи на тісний зв'язок з інформаційно-комунікаційними технологіями, не обмежується самою лише інформатизацією освіти [6, 169].

Для розуміння сутності відкритої освіти скоріше краще з'ясувати чим не є вікрита освіта, а саме:

- Відкрита освіта не зводиться виключно до відкритого доступу до навчальних і освітніх матеріалів;
- Відкрита освіта – це не синонім дистанційної освіти;
- Відкрита освіта не є "альтернативною освітою", яка за допомогою комп'ютерних і комунікаційних засобів дає можливість досягати небачених навчальних результатів [6, 9-10].

Актуальність таких застережень зумовлена тим, що багато авторів виявляють схильність зводити поняття відкритої освіти і пов'язаний з ним процес лише до певних його сторін, випускаючи з уваги його комплексний характер та іноді навіть плутаючи мету із засобами її досягнення.

Якщо до зовнішніх зв'язків віднести зв'язок між суспільством і державою, а також системою освіти в цілому і конкретними освітніми установами; а до внутрішніх зв'язків зв'язок між викладачами, викладачами і тим, хто навчається, тим хто навчається і тим, хто навчається, адміністрацією навчальних закладів та викладачами і тим, хто навчається, то, таким чином, відкрита освіта виступає явищем, що здатен надати системі викладання і навчання у школі на всіх рівнях – від окремого навчального закладу до міжнародних фахових спільнот – якісно нового рівня як внутрішніх, так і зовнішніх ліній комунікацій. Останнє завдяки посиленню зв'язності системи освіти, її внутрішньої і зовнішньої мобільності приведе до значного поліпшення якості освіти. Зростання ж кількості та інтенсивності ефективних зв'язків у системі освіти підвищує рівень прозорості самої системи.

Важливим принципом відкритої освіти є те, що "освіту можна поліпшити за рахунок зростання доступності освітніх ресурсів і засобів та використання колективного теоретичного і практичного розуму освітньої спільноти. Визначальні риси відкритої освіти групуються навколо понять наочності, соціальної взаємодії, спільного творення цілей і моделей та безперешкодного доступу до ресурсів" [6. 20, 30].

Ще Джон Д'юї наголошував на потребі навчання задля продовження суспільства. Сучасна школа – один із найважливіших шляхів передання досвіду. Людина живе у спільноті завдяки реаліям, які поділяє спільно з іншими, а спілкування є тим шляхом, що веде до їхнього однакового розуміння. Такими спільними для всіх реаліями, що творять ядро суспільства, є цілі, вірування, прагнення, знання, однакове розуміння (одностайність поглядів). Такі речі неможливо просто передати від однієї особи до іншої. Саме спілкування здатне витворити одностайність у спільноті, забезпечивши її учасникам приблизно однаковий емоційний та інтелектуальний заряд, подібно до способу реагування на сподівання чи потребу [7].

Враховуючи цей факт, відкрита освіта сьогодні намагається не тільки пропонувати чітко структуровані системи для навчання, контент яких "наповнений" різноманітним мультимедійним матеріалом, а пропонує творчий підхід, пов'язаний із живим спілкуванням на усіх етапах навчання. Нові мережеві технології дають можливість людям зі спільними інтересами знаходити одне одного, обмінюватися думками і працювати разом. Взаємне навчання, взаємна освіта згуртовані на ідеї розуміння чогось через спілкування і через взаємодію, спрямовану на вирішення певних проблем – не лише навчатися чомусь, а і як навчатися.

Джон Д'юї вказує на характер людських стосунків як на взаємодію деталей механізму, коли особи використовують одне одного задля бажаного результату без будь-яких емоційних та інтелектуальних схильностей і погоджень. Таке використання передбачає існування деякої переваги завдяки фізичним даним, становищу, умінням, технічним можливостям, механічним чи фінансовим засобам. І доки стосунки між батьками й дітьми, учителями й учнями, працедавцями і наймачами, керівниками і підлеглими залишатимуться на цьому ж рівні, доти вони перебуватимуть поза суспільною сферою, незалежно від того, наскільки близько стикатимуться в повсякденній діяльності перелічені суб'єкти. Тому вирішальними є не діяльність та її наслідки, а спільні, узгоджені цілі й спілкування за інтересами [7].

Наближеність до життя сьогодні є найважливішою умовою існування відкритості в освіті. Тому в перебудові освітньої сфери необхідно враховувати спілкування як здатність не тільки навчальну, а й виховну, бо один мовець, поділившись власними думками і почуваннями, впливає на позицію і ставлення іншого. Важливим аспектом взаємного навчання є те, щоб не тільки "навчатися чомусь", а й "навчатися бути" повноцінним і повноправним учасником у чомусь. Для спілкування необхідно сформулювати думки із власного досвіду. Процес формулювання виходить за межі внутрішнього світу суб'єкта. У ньому враховано, з якої перспективи сприйматимуть інформацію, наскільки важливою і пов'язаною з життям стане вона для співрозмовника, чи зможе він оцінити її. Суспільне життя в освітній сфері поглиблює досвід, стимулює і збагачує уяву, формує відповідальність за точність, неповторність тверджень і думок. "Неоднаковий рівень у досягненнях старших і молодших зумовлює навчання молоді, що, своєю чергою, стимулює передавання досвіду молодим і забезпечує його активний обмін та відтворення" [7].

У сфері освіти нова соціальна форма – мережеве суспільство – набуває глобального вигляду, відрізняючись при цьому конкретними проявами, і має істотні відмінності у своєму впливі на життя людей залежно від історії, культури і соціальних інститутів. Вимога раціонального навчання (перетворення інформації, отриманої в процесі освіти, у конкретні знання) стає рушійною силою нової економіки. "За своєю суттю нова економіка базується на культурі: культурі інновацій, культурі ризику, культурі очікувань і, врешті-решт, культурі здійснення сподівань на майбутнє". Інтернет – це також кардинальне зростання соціальної взаємодії. Наприклад, доведено, що використання електронної пошти активізує соціальне життя, зміцнює зв'язки з родиною і друзями, розширює загальні соціальні контакти, але одночасно Мережа виключає, відтісняє на маргінальні позиції аутсайдерів" [8,65]

Розглянемо освітню діяльність людини через поняття навчальної практики як руху суб'єкта у штучно створеному просторі, в якому існують як елементи самої діяльності, так і умови організації рефлексії та самовизначення. Організація педагогічної діяльності передбачає розв'язання двох задач – організацію освітнього простору та організацію умов для індивідуальної рефлексії, змістом якої є траєкторія суб'єкта навчальної практики (особистісна освітня траєкторія).

Якщо розглядати практики відкритої освіти, то дистанційне навчання як інструмент реалізує організацію освітнього простору значною мірою через "закриті" ресурси, а умови для самоспрямуван-

ня у навчанні – через "відкриті" ресурси. Освітні практики сьогодення є підтвердженням у необхідності створення спільнот в освіті для відтворення нової якості людини XXI століття.

Перспектива оформлення сучасних освітніх практик пов'язана з появою нового сенсу для інститутів дитинства та інститутів дорослішання, які орієнтовані на варіативну, не пов'язану з жодною громадською стратою, з жодною конкретною професійною діяльністю норми дорослого життя (наприклад, перевага через соціальне визнання престижу виду діяльності) [9, 233].

Наявність та зміни в інтерпретаціях поняття відкритої освіти свідчать про те, що визначальною тенденцією сучасного освітнього процесу повинна стати інтеграція, а не подальша диференціація різних способів цивілізаційного освоєння світу. Поняття відкритої освіти та її практик являють собою полемічний дискурс, який сприяє з'ясуванню проблем і завдань реформування і трансформації освітніх систем. Криза сучасної масової освіти зумовлена тим, що соціальний простір масової системи освіти не підтримується зовнішнім соціальним полем, що і призвело як до втрати зовнішньої мотивації суб'єктами освітньої діяльності, так і до зникнення соціокультурного прототипу системи статусних відношень. Практики систем дистанційного навчання в поєднанні з мережевими технологіями дадуть можливість суб'єкту освітньої діяльності не тільки збільшити обсяг знань, а й об'єднати їх з особистими якостями людини, її вмінням самостійно і раціонально розпорядитися ними: не тільки адаптуватися в існуючому суспільстві, а й реалізувати себе в ньому.

Використані джерела

1. Гордієнко В. Синергетична інтерпретація громадянського суспільства / В. Гордієнко // Матеріали I Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції 20-22 січня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=1387>
2. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. 1. / К. Поппер.; пер. с англ. О. Коваленко – К.: Основи, 1994. – 444 с.
3. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія / Биков В. Ю. – К.: Атіка, 2008. – 684 с.
4. Круть П. П. Відкрита освіта: плюралізм інтерпретацій / Круть П. П. // Мультиверсум. Філософський альманах [Електронний ресурс] – К.: Центр духовної культури, – 2004. – № 42. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_42/Krut.htm
5. Відкрита освіта: колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / За редакцією Тору Ійосі та М. С. Віджая Кумара / Пер. з англ. А. Іщенко, О. Насика. – К.: Наука, 2009. – 256 с.
6. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2012. – 256 с.
7. Д'юї Джон. Демократія і освіта / Пер. з англ. І. Босак, М. Олійник, Г. Пехник. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.
8. Інтернет і наука в глобалізованому світі / В. Онопрієнко, М. Онопрієнко // Вісн. НАН України. – 2008. – № 1. – С. 63-66.
9. Попов А.А. Відкрита освіта: філософія і технології / Попов А.А. – М.: Книжковий дім "ЛИБРОКОМ", 2012. – 256 с.

УДК 130.2

Анна Володимирівна Борисенко
аспірантка Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ ОСОБИСТОСТІ

Розглянуто фундаментальні теоретико-методологічні проблеми інформаційної культури суспільства і особистості, а також феномен інформаційної культури як чинник взаємодії суспільного та індивідуального з позиції філософії культури.

Ключові слова: інформація, людина virtus, інформаційна культура, інформаційна потреба.

Considered fundamental teoretiko-methodological problems of information culture of society and personality; phenomenon of information culture as a factor of interaction public and individual from a position of philosophy of culture.

Keywords: information, person of virtus, information culture, information requirement.

Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується тим, що всі позитивні та негативні сторони глобалізації в різній мірі відбуваються в інформаційній культурі, яка розвивається на її основі. Саме у інформаційній культурі глобалізація зосередила і можливості подальшого розквіту людства, і ймовірність його загибелі. З одного боку, володіння великою кількістю інформації про всі види діяльності та її осмислення створюють передумови для прогресивного розвитку суспільства. Інформація в цьому